



Nové možnosti rozvoje vzdělávání na Technické univerzitě v Liberci

Specifický cíl A2: Rozvoj v oblasti distanční výuky, online výuky a blended learning

NPO_TUL_MSMT-16598/2022



Pedagogika



Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU



Národní
plán
obnovy



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vzdělání a vzdělávání

Vzdělání a vzdělávání jsou dva úzce související, ale zároveň odlišné pojmy, které hrají klíčovou roli v rozvoji jedince i celé společnosti. Pochopení jejich rozdílů a vzájemných souvislostí je důležité pro efektivní vzdělávací procesy a dosažení optimálních výsledků.

Vzdělání

- **Definice:** Vzdělání se obvykle chápe jako formální proces, jehož cílem je předávání znalostí, dovedností a hodnot. Zahrnuje studium na školách a dalších institucích, kde se jedinci učí specifickému oboru, rozvíjejí své kognitivní schopnosti a formují své postoje.
- **Formy vzdělání:** Formální vzdělání se dělí na různé úrovně, jako je základní, střední a vysoké školství. Existuje také široká škála neformálních vzdělávacích programů, které doplňují formální vzdělávání a poskytují jedincům další znalosti a dovednosti v různých oblastech.
- **Význam vzdělání:** Vzdělání hraje klíčovou roli v rozvoji lidského kapitálu a podporuje socioekonomický rozvoj společnosti. Vzdělaní jedinci jsou obvykle produktivnější, mají vyšší příjmy a aktivněji se zapojují do občanského života.

Vzdělávání

- **Definice:** Vzdělávání se chápe jako komplexní proces, který zahrnuje nejen formální studium, ale i neformální učení a celoživotní rozvoj osobnosti. Zahrnuje získávání znalostí, dovedností, hodnot a postojů z různých zdrojů, jako jsou zkušenosti, interakce s druhými a reflexe vlastního života.
- **Cíle vzdělávání:** Cílem vzdělávání je rozvíjet u jedinců klíčové kompetence, které jim umožní uspět v životě, ať už v profesní, osobní nebo občanské oblasti. Tyto kompetence zahrnují kritické myšlení, kreativitu, komunikaci, spolupráci, řešení problémů, adaptabilitu a celoživotní učení.
- **Význam vzdělávání:** Vzdělávání hraje klíčovou roli v posilování individuální autonomie a zodpovědnosti. Vzdělaní jedinci jsou schopni kriticky myslet, dělat informovaná rozhodnutí a aktivně se podílet na utváření svého života a společnosti.

Vzájemný vztah

- Vzdělání a vzdělávání se vzájemně doplňují a posilují. Formální vzdělání poskytuje jedincům základní znalosti a dovednosti, které jim slouží jako základ pro celoživotní učení. Vzdělávání pak umožňuje jedincům tyto znalosti a dovednosti rozvíjet a aplikovat v praxi v měnícím se světě.
- Investice do kvalitního vzdělání a vzdělávání je klíčová pro rozvoj jedince i celé společnosti. Vzdělání a kompetentní jedinci jsou hybnou silou inovace, prosperity a sociálního pokroku.
- Kromě výše uvedených bodů je důležité zdůraznit, že vzdělávání je celoživotní proces, který by měl být dostupný všem bez ohledu na jejich věk, pohlaví, socioekonomické zázemí či etnickou příslušnost. Vytvoření inkluzivního a kvalitního vzdělávacího systému je klíčové pro dosažení spravedlivější a prosperující společnosti.

Obsah vzdělávání

- Obsah vzdělávání představuje souhrn znalostí, dovedností, hodnot a postojů, které jsou předávány žákům v rámci formálního vzdělávacího procesu. Jeho správná volba a strukturace jsou klíčové pro dosažení optimálních vzdělávacích cílů a komplexní rozvoj osobnosti žáků.

Obsah vzdělávání

- **Vědomosti:** Zahrnují fakta, pojmy, teorie a principy z různých oborů lidského poznání. Žáci by měli získat základní znalosti v oblasti matematiky, jazyka, přírodních a společenských věd, umění a dalších oblastí, které jim pomohou porozumět světu kolem nich.
- **Dovednosti:** Zahrnují kognitivní, motorické, sociální a interpersonální dovednosti, které žáci potřebují pro efektivní učení, řešení problémů, kritické myšlení, komunikaci, spolupráci a uplatnění se v praxi.
- **Hodnoty:** Zahrnují etické principy, morální normy a postoje, které utvářejí charakter a směřování žáků. Vzdělávání by mělo podporovat u žáků rozvoj zodpovědnosti, tolerance, respektu, empatie a dalších důležitých hodnot.
- **Postoje:** Zahrnují sklony a tendence reagovat na různé situace, lidi a myšlenky. Vzdělávání by mělo podporovat u žáků rozvoj pozitivních postojů k učení, k poznávání, k druhým lidem a k životnímu prostředí.

Strukturace obsahu vzdělávání

- Obsah vzdělávání by měl být strukturován tak, aby odpovídal věku, schopnostem a zájmům žáků. Důležité je zohlednit principy učení a rozvoje a zajistit progresivitu vzdělávání, která umožňuje žákům budovat na znalostech a dovednostech získaných v předchozích etapách.

Druhy vzdělávání

- **Formální vzdělávání:** Probíhá v rámci institucí, jako jsou školy, univerzity a další vzdělávací zařízení. Má strukturovaný program a vede k získání diplomů a osvědčení. Zahrnuje základní, střední a vysoké školství.
- **Neformální vzdělávání:** Probíhá mimo instituce formálního vzdělávání a zahrnuje širokou škálu aktivit, jako jsou kurzy, workshopy, semináře, konference, online kurzy a samostudium. Nevede k získání diplomů, ale umožňuje jedincům rozvíjet své znalosti a dovednosti v oblastech, které je zajímají.
- **Informální vzdělávání:** Neúmyslné učení, které probíhá v každodenním životě prostřednictvím interakce s okolním prostředím, lidmi a zkušenostmi. Může zahrnovat učení se novým jazykům, kulturním zvykům, technologiím a dalším dovednostem v běžných životních situacích.

Další druhy vzdělávání

- **Celoživotní vzdělávání:** Neustálé a aktivní učení se po celý život, které umožňuje jedincům držet krok s měnícími se požadavky trhu práce a společnosti. Zahrnuje formální i neformální vzdělávací aktivity.
- **Distanční vzdělávání:** Vzdělávání probíhá na dálku, obvykle s využitím technologií, jako je internet, televize a videokonference. Umožňuje flexibilní studium a přístup k vzdělávání i pro osoby, které nemohou navštěvovat instituce formálního vzdělávání prezenčně.
- **Inkluzivní vzdělávání:** Vzdělávání, které je dostupné všem žákům bez ohledu na jejich individuální potřeby, specifika a socioekonomické zázemí. Zahrnuje pedagogické přístupy a podpůrná opatření, která umožňují všem žákům plně se zapojit do vzdělávacího procesu a dosáhnout svého plného potenciálu.

Soudobé tendence vývoje a modernizace vzdělávání

- Současný svět se vyznačuje dynamikou proměn v nejrůznějších oblastech, od technologií a ekonomiky až po kulturu a sociální struktury. Tyto proměny kladou nové nároky na systémy vzdělávání a výchovy i na samotné pedagogy. V reakci na tyto výzvy se vzdělávání neustále vyvíjí a modernizuje, aby lépe odpovídalo potřebám 21. století.

Klíčových trendů v oblasti vývoje a modernizace vzdělávání

- **Zaměření na klíčové kompetence:** Tradiční přístupy k vzdělávání se často zaměřovaly na předávání znalostí a dovedností z úzkých oborů. V dnešním dynamickém světě je však důležitější, aby se žáci naučili klíčové kompetence, které jim umožní adaptovat se na měnící se podmínky a uspět v nejrůznějších profesích. K těmto kompetencím patří kritické myšlení, kreativita, komunikace, spolupráce, řešení problémů, digitální gramotnost a adaptabilita.
- **Aktivní učení:** Aktivní učení, které zahrnuje zkoumání, experimentování a spolupráci, umožňuje žákům lépe se učit a rozvíjet klíčové kompetence. Tradiční výuka, která se zaměřuje na pasivní příjem informací z výkladu, je stále méně efektivní v moderním vzdělávacím prostředí.
- **Využívání technologií:** Technologie hrají stále důležitější roli ve vzdělávání. Učitelé a žáci využívají počítače, tablety, chytré telefony a další technologie pro výuku, učení, komunikaci a spolupráci. Technologie mohou zpestřit výuku, zpřístupnit informace a umožnit individualizaci vzdělávání.
- **Personalizace a individualizace:** Vzdělávací systémy se snaží o to, aby lépe zohledňovaly individuální potřeby a zájmy žáků. Personalizované a individualizované přístupy k výuce umožňují žákům učit se vlastním tempem a způsobem a dosahovat tak maximálního rozvoje svého potenciálu.
- **Inkluzivní vzdělávání:** Vzdělávací systémy se snaží o to, aby byly dostupné všem žákům bez ohledu na jejich socioekonomické zázemí, etnickou příslušnost, pohlaví, věk či jiné faktory. Inkluzivní vzdělávání zahrnuje pedagogické přístupy a podpůrná opatření, která umožňují všem žákům plně se zapojit do vzdělávacího procesu a dosáhnout svého plného potenciálu.
- **Celoživotní učení:** V dnešním světě se učení stává celoživotním procesem. Vzdělávací systémy se snaží o to, aby motivovaly žáků k celoživotnímu učení a poskytovaly jim příležitosti pro profesní rozvoj i po ukončení studia.

Výzvy modernizace vzdělávání

- **Nedostatek financí:** Investice do kvalitního a moderního vzdělávání jsou klíčové, ale často narážejí na limity financování. Vlády a instituce musí najít způsoby, jak zajistit adekvátní financování vzdělávacích systémů.
- **Nedostatek pedagogů:** V mnoha zemích světa je nedostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří by dokázali implementovat moderní pedagogické přístupy a využívat technologie ve výuce.
- **Odolnost vůči změnám:** Tradiční systémy vzdělávání se mohou vyznačovat odolností vůči změnám. Zavádění moderních přístupů a technologií do výuky může narážet na odpor ze strany pedagogů, rodičů a dalších aktérů vzdělávacího systému.

Kurikulum

- Kurikulum v pedagogice označuje soubor dokumentů, které vymezují obsah, cíle a strukturu vzdělávacího programu. Je to tedy jakýsi plán, který určuje, co se budou žáci učit, jakým způsobem se budou učit a jaké kompetence by měli na konci vzdělávání získat. Kurikulum hraje klíčovou roli v zajištění kvality vzdělávání a jeho efektivity.

Co všechno kurikulum zahrnuje

- **Cíle vzdělávání:** Kurikulum jasně definuje cíle, kterých by měli žáci na konci vzdělávání dosáhnout. Tyto cíle by měly být formulovány tak, aby byly měřitelné a zohledňovaly nejen znalosti, ale i dovednosti a postoje žáků.
- **Obsah učiva:** Obsah učiva určuje, jaké znalosti a dovednosti se budou žáci v jednotlivých předmětech učit. Moderní kurikuly kladou důraz na klíčové kompetence, jako je kritické myšlení, kreativita, komunikace, spolupráce a řešení problémů.
- **Učební plán:** Učební plán stanovuje, jakým způsobem bude obsah učiva rozvržen do jednotlivých ročníků a předmětů. Zahrnuje počet hodin věnovaných jednotlivým předmětům a jejich časové rozložení.
- **Pedagogické přístupy:** Kurikulum může doporučovat nebo přímo určovat, jaké pedagogické přístupy by měli pedagogové využívat pro efektivní předávání učiva. V moderním pojetí se klade důraz na aktivní učení, kdy žáci sami zkoumají, experimentují a spolupracují.
- **Hodnocení žáků:** Kurikulum stanovuje kritéria pro hodnocení žáků. Důležité je hodnotit nejen znalosti, ale také dovednosti, postoje a pokrok žáků v průběhu celého vzdělávacího procesu.

Kurikulární reforma

Kurikulární reforma je termín označující zásadní změnu vzdělávacích programů a obsahu výuky s cílem zlepšit kvalitu vzdělávání a zvýšit jeho efektivitu. Jedná se o komplexní proces, který zahrnuje revizi obsahu učiva, pedagogických přístupů, hodnocení žáků a celkové struktury vzdělávání.

Proč je kurikulární reforma důležitá?

- **Dynamika světa:** Svět se neustále mění a vzdělávací systémy by se měly tomuto tempu přizpůsobovat. Tradiční obsah učiva nemusí dostatečně připravovat žáky na budoucí výzvy a požadavky trhu práce.
- **Potřeba klíčových kompetencí:** V 21. století je důležitější, aby se žáci naučili klíčové kompetence, jako je kritické myšlení, kreativita, komunikace, spolupráce a řešení problémů, než pouze získávat encyklopedické znalosti.
- **Zvýšení relevance vzdělávání:** Kurikulární reforma by měla vést k tomu, aby vzdělávání bylo pro žáky relevantnější a aby lépe odpovídalo jejich zájmům a potřebám.
- **Zajištění rovného přístupu ke vzdělání:** Reforma by měla zajistit, aby všichni žáci měli rovný přístup ke kvalitnímu vzdělání bez ohledu na jejich socioekonomické zázemí.

Literatura

Horák, J., Kratochvíl, M. Stručné dějiny vývoje škol a pedagogického myšlení. Liberec: TU, 2005

Pařízek, V. Základy obecné pedagogiky. Praha: UK, 1996.

Průcha, J. a kol. Pedagogická encyklopedie. Praha: Portál 2009.

Průcha, J. Odborné školství a odborné vzdělávání. Fungování systému, problémy praxe a výzkum. Praha: Wolters Kluwer, 2019.